

Izvorni naučni rad

UDK 821.111(73).09-31

Tina VARGA-OSWALD (Osijek)

Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

tvarga@ffos.hr

Klara DUJMOVIĆ (Osijek)

Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

klara.dujmovic@gmail.com

USMENA KULTURA U ROMANU *CEREMONIJA* LESLIE MARMON SILKO

Američki starosjedioci ili američki Indijanci nazivi su koji se koriste za narode koji su nastanjivali Sjevernu Ameriku u trenutku dolaska prvih europskih kolonizatora te za njihove potomke. S obzirom na to da je starosjedilačkih naroda bilo više od dvije tisuće te da su živjeli na ogromnom geografskom području, ne može se generalizirati o načinu njihova života ili običajima. Međutim, ono što je svim starosjedilačkim narodima bilo zajedničko je usmena predaja budući da pisanu riječ nisu poznavali. Tradicionalne Laguna priče i mitovi postaju izvorna tematska, strukturna i pripovjedačka građa u romanu *Ceremonija* Leslie Marmon Silko. Roman je objavljen 1977. godine te pripada najcjenjenijim djelima suvremene starosjedilačke proze. Cilj je ovog rada opisati karakteristike usmene kulture koje se odnose na sve starosjedilačke narode. Među tim su karakteristikama: važnost usmene predaje u opstanku zajednice, njezina ciklična struktura, nelinearno poimanje vremena, važnost pripovjedača i slušatelja u pripovijedanju te veza između usmene predaje i prirode. Posebna će se pozornost pridati usmenoj predaji u narodu Laguna Pueblo kojemu svojim podrijetlom ujedno i pripada suvremena spisateljica Leslie Marmon Silko.

Ključne riječi: *usmena kultura, sjevernoamerički starosjedioci, identitet, Ceremonija, Leslie Marmon Silko*

1. UVOD

Leslie Marmon Silko rođena je 1948. godine u gradu Albuquerque u saveznoj državi New Mexico. Odrasla je u selu naroda Laguna zvanom Old Pue-

blo, nedaleko od grada u kojemu se rodila. Silko je prvo studirala pravo, ali se nakon tri semestra orijentirala na pisanje. Spisateljsku karijeru počela je 1974. godine objavljivanjem sedam priča u antologiji *Čovjek koji šalje kišne oblake* koja je bila prva kolekcija djela suvremenih indijanskih pisaca objavljena od strane neke velike izdavačke kuće. Njezine priče u antologiji nisu ostale nezamijećene pa je isti izdavač odlučio objaviti njezin nekonvencionalan roman *Ceremonija* 1977. godine (Chavkin, 2002: 4). Taj roman do danas ostaje među najcjenjenijim djelima takozvane starosjedilačke renesanse zbog spisateljčine „sposobnosti da ispreplete pripovjedne forme američkih Indijanaca i Europljana u remek djelo“ (Isto: 3). Silko je 1981. godine objavila roman *Pripovjedač* koji je većinom smatran njezinom autobiografijom. *Pripovjedač* je zbirka priča, slika, pjesama i fotografija pa se stoga smatra nekonvencionalnom autobiografijom. Kontroverzni roman *Almanah mrtvih* Silko objavljuje 1991. godine. U njemu je „dokumentirano 500 godina europskog zlostavljanja i nasilja nad starosjediocima i njihovoj zemlji“ (Roemer, 2005: 95). Silko je objavila još jedan roman 1999. godine *Vrtovi u dinamama* koji govori o ženskoj duhovnosti i poput svih djela „ističe tradicionalnu priču kao model za preživljavanje suvremenih starosjedilaca“ (Isto).

Leslie Marmon Silko je, poput mnogih drugih starosjedilačkih književnika, „uzela elemente usmene pripovjedačke tradicije te ih uključila u žanr romana, kratke priče, eseja“ (Isto: 85). S obzirom da usmena predaja kod američkih starosjedilaca pripada zajednici, osoba „koja izvodi pjesmu, ceremoniju ili pripovijeda priču obično se ne smatra autorom“ (Roemer, 2005: 15). Stoga se na romane poput *Ceremonije* u kojima pisac uzima svete priče svoga naroda i daje ih na uvid svima može gledati kao na pokušaj prisvajanja onoga što ne pripada pojedinim osobama nego je ‘vlasništvo’ kolektivne svijesti zajednice. Silko iz tog razloga svoj roman započinje negirajući svoje autorstvo. Ona je tu tek da prenese ono što su nju naučili i ono što je ona tijekom svog života čula.

2. OBILJEŽJA I ULOGA USMENE PEDAJE KOD AMERIČKIH STAROSJEDILACA

Dolaskom na obale Sjeverne Amerike u doba kolonijalnih ekspedicija, europski su istraživači naišli na razvijene civilizacije koje se danas nazivaju američkim starosjediocima ili američkim Indijancima. Procjene broja starosjedilaca koji su nastanjivali Sjevernu Ameriku u vrijeme dolaska prvih Europljana kreću se od 900.000 pa sve do 18 milijuna. Njihov broj do 1900. godine pao je na 237.000 (Isto: 40) nakon nekoliko stoljeća pokolja i pokušaja brisanja starosjedilačkih naroda s lica zemlje, na početku od strane europskih

kolonizatora, a kasnije od strane američke vlade koja je donosila zakone poput Zakona o dislokaciji Indijanaca iz 1830. godine (Runtić, Knežević, 2013: 15) kojima je svrha bila oduzimanje zemlje i ljudskih prava starosjedilačkim zajednicama.

U vrijeme dolaska prvih europskih kolonizatora u Sjevernoj Americi postojalo je više od dvije tisuće neovisnih starosjedilačkih plemena i 50 jezičnih skupina koje su okupljale od 300 do 500 pa po nekim procjenama i više jezika. Neki od tih jezika „razlikovali su se poput kineskog i engleskog“ (Velie, 1991: 3). Taj podatak dokazuje da, iako su dijelili neke kulturne karakteristike, praktički je nemoguće generalizirati kada se govori o starosjediocima budući da su naseljavali svaki kutak sjevernoameričkog kontinenta te obitavali u najrazličitijim geografskim područjima. Stoga, „kada se pokušava odgovoriti na pitanje što je starosjedilačka književnost, na um padaju dva pojma – neizmjeranost i raznolikost“ (Roemer, 2005: 4). Međutim, u vrijeme prvog kontakta s Europljanima ipak je postojalo nešto što je povezivalo sve starosjedilačke narode u svakom dijelu Sjeverne Amerike. Svima je bila zajednička u potpunosti usmena kultura koja je sva znanja, civilizacijske dosege, običaje i vrijednosti prenosila usmenim putem. Stoga je i jedina književnost koju su ti narodi imali bila usmena.

„Usmenom se riječi / [prenosila] cijela povijest / cijela vizija svijeta / koja je ovisila o sjećanju i prenošenju generacija koje dolaze (...); usmena tradicija oslanja se na to da svaka osoba sluša i zapamti dio“ (Silko, 1981: 6). Stihovi su to zapisani u romanu *Pripovjedač* suvremene starosjedilačke spisateljice Leslie Marmon Silko. Dakle, starosjedilačka književnost bila je usmena književnost. Njezino zapisivanje pojavilo se tek „kao posljedica kontakta s Europljanima“ (Krupat, 1993: 55). Engleski prijevodi starosjedilačkih mitova i priča počeli su se pojavljivati u 19. stoljeću (Roemer, 2005: 3). Iako se stoljećima sustavno radilo na zatiranju starosjedilačke tradicije i kulture, starosjedilačka usmena predaja ipak nije uništena nego je zahvaljujući živoj riječi opstala. Šezdesetih je godina 20. stoljeća, s porastom zanimanja za sve što je bilo indijansko, starosjedilačka književnost čak doživjela i svoj procvat, takozvanu indijansku renesansu. Njezinim početkom smatra se 1968. godina kada pisac iz plemena Kiowa N. Scott Momaday objavljuje roman *Kuća napravljena od zore* (Isto: 76). Mnogi književnici od tada do danas inspiraciju za svoja djela crpe iz tradicionalne književnosti vlastitih plemena.

Glavna je karakteristika tradicionalne starosjedilačke usmene predaje bila prenošenje kulture i civilizacije te opstanak svakog pojedinog naroda kroz tu kulturu. „Najveća razlika između tradicionalne starosjedilačke književnosti i glavne struje zapadnjačke književnosti jest činjenica da je starosjedilačka bila neodvojiv dio svakodnevnoga života, ne nešto u čemu je uživala samo intelek-

tualna elita. I dan-danas samo dio svake populacije zapravo čita književna djela, dok su tradicionalno svi članovi indijanskoga plemena slušali priče, stvarali pjesme te ih izvodili. Kod starosjedilaca nije postojala razlika između uzvišene i popularne umjetnosti; sva bi se njihova djela mogla smatrati popularnom kulturom budući da su bila namijenjena cijelom plemenu“ (Velie, 1991: 7). Od pradavnih vremena, pripovjedači su dijelili priče o svojim životima i snovima, artikulirajući tako ostvarenja i težnje (Roemer, 2005: 142).

Zapadnjačka se civilizacija oslanjala na pisanu književnost koja je gotovo uvijek služila razonodi dok je starosjedilačka književnost prije svega bila „funkcionalna“ (Richter, 2001: 7). Književne povjesničarke Runtić i Knežević u *Suvremenoj književnosti američkih Indijanaca* navode da treba razlikovati starosjedilačku svetu povijest i zapadnjački koncept mita. Na zapadu mit ima status nečega nevjerojatnog ili neistinitog, što nikako ne stoji za mitove ili priče iz starosjedilačke usmene predaje (Runtić, Knežević, 2013: 22). Usmena predaja američkih starosjedilaca temelji se na govorenom jeziku, ali ona je puno više od toga. Usmena tradicija „uključuje; ona je djelovanje, ponašanje, veze, odnosi, ono što predstavlja praksu u svim društvenim, ekonomskim i duhovnim životnim procesima ljudi“ (De Ramirez, 1999: 3). Pjesnik iz naroda Acoma Simon Ortiz rekao je da usmena predaja izražava sustav vjerovanja određenog plemena (Krupat, 1996: 90). Pripovijedanje se oduvijek koristilo za stvaranje mentalnih struktura koje su trebale ljudima pomagati u rješavanju različitih konflikta u životu. „Priče su hrana za um i maštu“ (Cáliz-Montoro, 1961: 134). U radu *Mreže identiteta* Leslie Silko književni kritičar Louis Owens citira starješinu iz naroda Tewa koji kaže da svrha ceremonija, izvedbi pjesama i plesova u starosjedilačkim kulturama nije zabava, kako se na njih možda gleda u bjelačkom svijetu. Njima one predstavljaju srž života i svete su (Owens, 2002: 95). U narodu Laguna, na primjer, priče iz lova nisu bile tu samo za prisjećanje na uspješne lovce i njihove lovine. One su u sebi donosile ključne informacije o „ponašanju i migracijama ušatog jelena. Do u detalje su u tim pričama bila opisana mjesta na kojima se može naći svježa voda pa je tako priča o lovu na jelene zapravo služila i kao geografska karta“ (Silko, 1986: 884) onima koji su u lov trebali ići i kući doći s ulovom kako bi se zajednica prehranila.

Priče i ceremonije bile su neodvojive od bilo kojeg dijela starosjedilačkog života, ali to ne znači da su sva plemena imala iste književne ukuse i da su sva pričala iste priče i izvodila iste ceremonije. Među prvim skupljačima indijanskih priča bio je Alanson Skinner koji primjećuje da pleme Sioux najviše voli ratne priče, Ojibwe priče seksualnog sadržaja, a Menominee priče nadnaravnog sadržaja. Bez obzira na to, iste priče ili njihove varijante pojavljivale su se u mnogim plemenima i mnoga su plemena imala slične

običaje i tabue koji su kontrolirali pripovijedanje (Velie, 1991: 11). Različita plemena imala su i drugačija pravila kad se radilo o vremenu pripovijedanja, a ponekad je to vrijeme određivalo o čemu će se pričati. Na primjer, Kiowe su imale cijeli niz priča o varalici koji se zvao Saynday, koji je zapovijedao: „Uvijek pričajte moje priče zimi, kad je posao vani gotov. / Uvijek pričajte moje priče noću, kada je danji posao gotov.“ Ako bi pripovjedač odstupio od tih pravila, Saynday bi mu odsjekao nos. Chenneni su bili upozoreni da će od pripovijedanja tijekom dana pripovjedaču narasti grba. Bake iz plemena Arapho pričale su ‘zimске priče’ ili ‘noćne priče’ o varalici Pauku oko vatre u zimskim večerima, a na prvi bi znak proljeća period pripovijedanja bio gotov za tu godinu (Isto: 15). U narodu Pueblo, prema Leslie Marmon Silko u knjizi *Jezik i književnost iz perspektive indijanskog naroda Pueblo*, nije postojalo određeno vrijeme za pripovijedanje. Događaji iz svakodnevnog života bili su okidač za pripovijedanje u bilo koje doba dana. Silko kaže da u njezinom narodu pripovijedanje nikada ne prestaje. Na primjer, netko posjeti „obitelj dječaka koji je nedavno upao u nevolje kako bi mu rekao da je i sin nekoga drugoga imao slične probleme“ (Silko, 2001: 16). Poruka svake priče je uvijek da pojedinac nije sam, da se to što se dogodilo njemu, dobro ili loše, već dogodilo i drugima i da ako su se oni uspjeli izvući iz nevolja, izvući će se i onaj kome je priča namijenjena. Silko napominje da iako su priče često bile provokativnog i uznemirujućeg sadržaja, svejedno su se pričale u prisutnosti žena i djece (Silko, 1986: 884). Dugo su antropolozi i etnolozi pravili razliku između tipova priča naroda Pueblo. „Stare, svete i tradicionalne priče uzdizane su, dok su obiteljske priče stavljane sa strane. Ali, u Pueblo kulturi, sve su priče jednake važnosti“ (Silko, 2001: 162).

Osim što su služile prenošenju znanja, priče su pojedincu pomagale shvatiti i tko je i kamo pripada. Priča o postanku naroda Laguna, tvrdi Silko, „konstruira naš identitet. Unutar te priče mi znamo tko smo. Mi smo Laguna“ (Isto). Nadalje prenosi da ne postoji uzorak tema kojemu će pojedinac biti upoznavan s pričama iz vlastite obitelji, ali te su priče svakako neizostavan dio njegova djetinjstva, a pripovijedanje se nastavlja tijekom cijelog njegovog života. Svaka će osoba slušati priče o vlastitoj obitelji, koje će nekada biti divne priče o ujaku koji je donio najvećeg jelena kojeg je ikada vidio s planine tako da će se pojedinčev individualni identitet proširiti identitetom koji je stvorila obitelj – „Ja sam iz obitelji svoga ujaka koji je donio taj veliki ulov“ (Isto: 163). Međutim, događaji koji se prepričavaju, a tiču se obitelji nisu samo priče o uspjehu. Bitne su i negativne priče jer ujak je možda učinio nešto neprihvatljivo i jako je bitno da se pamte sve priče o vlastitoj obitelji i drugim obiteljima – i pozitivne i one manje pozitivne. Neke se stvari jednostavno ne mogu predstaviti u pozitivnom svjetlu jer je ujak ili netko drugi zaista učinio nešto

loše pa poznavanje tih i takvih priča iz drugih obitelji pomaže ako se dogodi neki negativni događaj unutar vlastite obitelji. Ako član obitelji učini nešto neoprostivo, uvijek će se spomenuti priče o članovima drugih obitelji koji su također učinili nešto neoprostivo. Ali Silko napominje da se ta znanja ne prenose iz zlobe te je jako važno da to bude jasno. „Održavanje znanja o svim pričama unutar zajednice osigurava određenu distancu i stajalište koje spušta takve incidente na razinu na kojoj se s njima može uhvatiti ukoštac. Ako su drugi preživjeli, preživjet ćemo i mi“ (Isto: 164).

Narod Pueblo „nepovjerljiv je prema pisanom govoru ili izjavama jer govornikovi stvarni osjećaji ostaju skriveni dok čita riječi koje su potpuno odvojene od događaja i publike“ (Isto). Pjesmama i pričama zadaća je poticati opstanak ljudi i njihove kulture u tradicionalnim starosjedičkim kulturama. U eseju *Krajolik, povijest i mašta indijanskog naroda Pueblo* Silko govori o civilizacijskim dosezima svoga naroda. Ističe kako su već 1100 god. pr. Kr. gradili građevine koje su se mogle usporediti samo s onima Maya i Inka. Očito su posjedovali veliko znanje skupljano tisućljećima, ali ga „svejedno nikad nisu zapisali. Umjesto toga, oslanjali su se na to da će kolektivno sjećanje očuvati i prenijeti cijelu kulturu i svjetonazor koji sadrži dokazane taktike preživljavanja“ (Silko, 1986: 887). Stoga su priče postale sredstvo za očuvanje svih tih kompleksnih znanja i vještina.

Odnos plemena i usmene predaje je poput punog kruga. Može se reći da narod i usmena predaja žive u simbiozi. Priče zajednicu opskrbljuju znanjima potrebnima za preživljavanje, a preživljavanje stvara nove generacije ljudi koji onda prenošenjem tih priča osiguravaju njihov neprekinuti opstanak. Budući da je usko povezana s opstankom zajednice, „u središtu je starosjedičke usmene predaje potraga za ravnotežom (individue, zajednice i okoliša)“ (Kenneth, 2005: 43). Usmena predaja imala je više funkcija, koje su sve bile usko povezane i neodvojive jedna od druge. Priče i druge „usmene discipline održavaju međuljudske odnose, svjedoče o izborima kreativne energije, uče mlade, liječe bolesne, povezuju ljubavnike i kore društveno neodgovorne“ (Danielson, 1989: 22).

Narod kroz priču definira sebe i svoje mjesto u svemiru. Definicija sebe dinamična je i podložna promjeni te stoga zahtijeva i da se priče mijenjaju. Slušatelj neprestano ponovno stvara priču (Vizenor, Seaver, 1993: 150). Osjećaj pripadnosti zajednici iznimno je snažan u starosjedičkim zajednicama, a poput svega ostaloga, prenosio se pričama. Stoga književna djela poput onih Leslie Marmon Silko prenose vrijednosti koje su prije prenošene usmenom predajom. „Priče nas uvijek okupljaju, drže ovu cjelinu, obitelj i klan na okupu“ (Silko, 1986: 886). U djelu *Lopoč* Elle Delorie pripovjedač proglašava da čovjek praktički od rođenja može reći da se ne boji jer ima rođake (Roemer,

2005: 13). U narodu Pueblo sve u svemiru ima svoje mjesto, a mjesto za pojedinca je unutar njegove zajednice. Bez zajednice pojedinac nema identitet, što je jedna od glavnih tema romana *Ceremonija* Leslie Marmon Silko. O toj će se temi detaljnije raspraviti u nastavku rada.

Pripovjedač i slušatelj u samom su središtu tradicionalne indijanske književnosti budući da ona uvijek bez iznimke uključuje oba ta elementa. Oba su ključna budući da izostanak samo jednoga uklanja glavnu svrhu (funktionalnost) iz usmene predaje. Leslie Marmon Silko tvrdi da se od svih, od najmlađeg djeteta do najstarije osobe, očekivalo da slušaju i kasnije budu u stanju prepričati makar i mali dio priče. Uloga slušatelja u svojoj je vrijednosti nemjerljiva, budući da je slušatelj taj koji je bio odgovoran za pamćenje i prenošenje priča u vremenu kad su starosjedioci bili isključivo usmena kultura. Upravo je slušatelj razlog zbog kojega se i danas svi imaju priliku upoznati s indijanskom svijetom i individualnom poviješću. Silko navodi da su pamćenje i ponovno pripovijedanje bili zajednički postupak. „Čak i ako je ključna figura poput najstarijeg starješine neočekivano umrla, sustav bi ostao neoštećen. Trudom puno ljudi zajednica bi mogla složiti vrijedne verzije [priče] i ključne informacije koje bi inače možda umrle s pojedincem“ (Silko, 1986: 889). Ali, slušatelji nisu morali biti samo pasivni primatelji priča. Kako navodi Silko, slušatelje se ohrabrivalo da kažu ako primijete da su važan detalj ili činjenica izostavljeni iz priče (Isto). U mnogim je plemenima, ali nikako u svima, pripovijedanje bilo rezervirano za malu skupinu talentiranih osoba. Iako se pretpostavlja kako su se svete priče uvijek pričale na isti način, pripovjedači su zapravo uvijek imali slobodu u svojoj izvedbi (Velie, 1991: 7). Nepostojanje samo jedne završne verzije priče, ohrabrivanje pripovjedača na stvaranje mnogih verzija s manjim promjenama za određene životne situacije i manjak individualizma u starosjedilačkim zajednicama te njihov fokus na ono što je društveno, dovodi do toga da nitko ne prisvaja autorstvo određene priče. Priču nije moguće posjedovati i nikad uz nju ne dolazi ime koje bi ju svojatalo. Budući da taj koncept kao takav apsolutno nije poznat u starosjedilačkim zajednicama, može se reći da je on u njima u potpunosti negiran. Na odvajanje od zajednice nije se gledalo blagonaklono, a tvrdnja da je netko vlasnik određene priče bila bi upravo to. Individualizam među ostalim podrazumijeva i gomilanje što više materijalnih dobara, dok je kod starosjedilaca gomilanje nečega što je „drugima bilo potrebno bio jedan od najekstremnijih oblika antisocijalnog ponašanja te su u tom kontekstu status i moć dobivali ne oni koji su imali najviše, nego oni koji su najviše mogli podijeliti s drugima. Vođe nisu nosile simbole moći i bogatstva kako bi pokazale što sve posjeduju nego kako bi dokazali da se mogu brinuti za svoje ljude. Bilo je uobičajeno da su poglavice najsiromašniji pripadnici društva jer umjesto da primaju, oni su trebali davati

(Richter, 2001: 52). Priče su bile mnogo vrijednije od bilo kakvog objekta, a njihovo je dijeljenje i primanje bilo u samoj srži društvenog života.

Govoreći o vrstama priča, „glavna je podjela na svete priče koje su imale posebno značenje za pleme te na one koje se mogu nazvati sekularnim pričama koje su bile shvaćane manje ozbiljno. To su većinom bile anegdote s uljepšanim uspomenu na događaje iz bliske prošlosti“ (Velie, 1991: 11). Međutim, kao što je već naznačeno, takozvane sekularne priče nisu morale opisivati sretno i zanimljive događaje nego su, imajući u vidu svoju svrhu da obrazuju, često govorile o onima koji su zastranili pa su ipak na kraju pronašli svoj narušeni identitet povratkom pravim vrijednostima zajednice. Osim priča, važna usmena disciplina bili su i različiti rituali i obredi koji su se, na primjer, izvodili kad bi pojedinac imao mentalnih ili fizičkih problema.

3. VRIJEME I STRUKTURA U USMENOJ PREDAJI

Vrijeme je u starosjedilačkim pričama statično, odnosno ne postoji razlika u vremenu kad su se određene priče dogodile. Sve su se dogodile nekada, u nekom neodređenom vremenu koje pisac iz plemena Anishinaabe i književni kritičar Gerald Vizenor zove „mitsko vrijeme“ (Vizenor, 1993: 124). Jedino što se zna da su te priče definitivno smještene u prošlost, ali gdje točno u prošlost pripadaju u odnosu na druge priče se ne zna. Kategorija vremena, osim njegove završenosti, „obično se potpuno ignorira. Ono što se da primijetiti su reference na godišnja doba, dok se sat, dan, mjesec i godina ignoriraju. Većina priča se ne događa rano ili kasno, u proljeće ili jesen, ove ili one godine“ (Isto). Segment vremena uklanja se i u stvaranju mitova, u ritualnom pripovijedanju i u svim vrstama ceremonija (Bell, 2002: 35). Starosjedilački mitovi i povijest kreću se po cikličnom kontinuumu te nemaju linearno viđenje vremena (Isto: 34). Kada govori o vremenu pripovijedanja, Silko navodi da se u narodu Laguna priča obično ne određuje u odnosu na vrijeme kad se dogodila. „Jako davno, davno, ne tako davno i nedavno obično su načini klasificiranja priča s obzirom na vrijeme“ (Silko, 1986: 890). Budući da poimanje vremena kod starosjedilaca nema nikakve veze s poimanjem vremena u zapadnim civilizacijama koje vrijeme bilježe linearno, odnosno kronološki, Silko kaže da je u romanu *Ceremonija* upravo pokušala pomiriti europsku ideju linearnog poimanja vremena u kojoj je netko u jednom trenutku tu dok je u sljedećem zauvijek izgubljen sa starim nelinearnim vjerovanjima prema kojima se sve odvija u prirodnim ciklusima (Cohen, 2002: 242). Književne kritičarke Runtić i Knežević ističu cikličnost priča u društvenim zajednicama poput onih u kojima su bile okupljene starosjedilačke zajednice. Priče se, ističu autorice, neprestano ponavljaju i stvaraju stabilnost, „nudeći silu koja

sve drži na svom mjestu“ (Knežević, Runtić, 2013: 140–141). Silko kaže da je „svaka priča tek početak mnogo priča i da one zapravo nikada ne završavaju.“ Budući da su u narodu Pueblo tražili „istinu zajednice, a ne apsolutnu istinu“ (Silko, 1986: 887), moglo je postojati više verzija iste priče koje su sve smatrane jednako točnima. Za njih je „istina živjela negdje u mreži različitih verzija, neslaganja oko manjih točaka, jasnih kontradikcija zapletenih u stare svađe i rivalstva među selima“ (Isto).

Ciklusi života u prirodi neprestano se ponavljaju, priče se također neprestano ponavljaju i nikad ne završavaju, a svijest ljudi koja te priče prepričava, tako produžujući život zajednice, neprekidna je. Silko kaže da se i danas mnogo vremena na različitim društvenim događanjima provede prepričavajući nedavne događaje s područja na kojemu narod Pueblo živi. Rasprava o tim događajima gotovo uvijek dovede do prepričavanja sličnih starijih događaja. Stoga ne čudi što na kraju romana *Ceremonija* baka glavnog junaka, slušajući njegovu priču, kaže da joj se čini da je sve te priče već negdje čula, samo što su imena likova bila drugačija.

4. IDENTITET I PRIPADNOST ZAJEDNICI U ODNOSU NA USMENU PREDAJU

Glavni junak romana *Ceremonija* Leslie Marmon Silko je Tayo, mladi pripadnik naroda Laguna Pueblo. Nedavno se vratio iz Drugog svjetskog rata, u kojemu je služio kao član američke vojske u bitkama na Dalekom istoku, poput mnogih drugih pripadnika starosjedićkih naroda. Silko čitatelja na početku romana odmah uvodi u Tayovu izmučenu svijest. On čuje glasove, ima noćne more, mučnine, glavobolje, priviđaju mu se mrtvi vojnici. Njegov um i njegovo tijelo u potpunom su rasulu. „Tayo nije dobro spavao te noći (...). Ponekad bi japanski glasovi došli prvi (...) pretvarajući se u glasove na jeziku Laguna, onda bi vidio svog ujaka Josiahu pa bratića Rockyja, čuo glasove svoje majke, žurio se da pokupi šarene konce koje je istresao iz košare dok ga Teta nije vidjela“ (Silko, 1986: 5–7). Zbog svega toga, Tayo je bio u vojnoj bolnici gdje su ga liječnici bijelci pokušavali izliječiti. Tayo je na početku romana „fragmentirana ličnost, zbunjen i otuđen od samog sebe, obitelji, zemlje i plemenske tradicije“ (Ronnnow, 1993: 70).

Više je razloga za stanje u kojemu se Tayo našao. Jedan od razloga svakako su strahote rata koje ga još uvijek progone, međutim, Tayo nije običan američki vojnik. On čak nije ni običan pripadnik naroda Laguna. Majka mu je iz naroda Laguna, dok mu je otac bijelac i ta činjenica je u samoj srži svih njegovih poteškoća s identitetom kojima se Silko bavi u svome romanu. Tayo ne zna ni tko je ni gdje pripada. Osjeća se samim i odbačenim zbog svojeg

miješanog podrijetla. Njegovo otuđenje počelo je onog trenutka kad se rodio budući da je svojim izgledom odudarao od ostalih članova zajednice. Bio je miješane krvi i kao takav trn u oku mnogima, posebno Emu, bivšem ratnom veteranu s kojim je Tayo često pio po barovima. Jednom ga je prilikom Emo nazvao mješancom i pokušao ga izazvati na tuču. Drugi su ih razdvojili i rekli Tayu da je Emo pijan i da ne misli zapravo to što je rekao, ali Tayo je „znao da je Emo mislio to što je rekao. Emo ga je mrzio otkad su zajedno išli u školu, a jedini razlog za mržnju bio je što je Tayo bio polubijel“ (Silko, 1986: 57). I bijelci koji su gradili autocestu kroz rezervat „gurkali su se laktom i namigivali jedan drugome“ (Isto). Tayo je tek puno kasnije shvatio zašto – on je bio živi dokaz grijeha koje je njegova majka počinila i utjelovljenje svega što je zajednica smatrala pogrešnim. Sramota zbog grijeha njegove majke prati Taya kroz život poput znamenja. Nakon što ga je majka napustila i zauvijek otišla iz sela, Tayo ostaje s obitelji koju čine baka, teta, njezin muž i sin te ujak Josiah. Teta kao dominantna figura u njihovoj obitelji Taya je cijeli život kažnjavala zbog onog što jest i što mu je majka bila. Ona je koristila svaku priliku da ga podsjeti na to da nije bio vrijedan poput njezinog sina, koji je bio čiste Laguna krvi i cijeli mu se život osvećivala za grijehe koje je njegova majka počinila i za sramotu koju je nanijela obitelji. „Bio je to privatan dogovor između njih dvoje. Kad su Josiah, stara baka ili Robert bili tu, dogovor privremeno nije vrijedio i ona se pravila da se prema njemu ponaša isto kao i prema Rockyju, ali njih dvoje su znali da je to samo privremeno (...). Željela je da joj bude dovoljno blizu da se osjeća isključeno, da bude svjestan razdaljine među njima“ (Silko, 1986: 67). Odbacivanje koje neprestano osjeća od strane svoje tete, sestre svoje majke, nikada Tayu ne dopušta da bude punopravni član svoje obitelji. Upravo je miješana krv jedan od razloga za spisateljičin odabir Taya za svog glavnog junaka. On kao pojedinac opet na neki način predstavlja cijelu zajednicu, ili bar jedan njezin dio. Nakon stoljeća kolonizacije, doticaj s drugim rasama doveo je do neizbježnog miješanja starosjedilaca i ostalih naroda i kultura. To je rezultiralo promjenama u genetskom kodu zajednice – više nisu svi *čistokrvni* jer je mnogima barem jedan roditelj miješane krvi, najčešće bijelac ili Meksikanac. Podrijetlo Leslie Marmon Silko također je miješano pa ona uzima Taya za svog glavnog junaka jer on predstavlja promjenu koju starosjedilačke zajednice prolaze. Bijelci koji su došli u rezervat označili su „početak miješane rase, kojoj je pripadala i moja obitelj. Pretpostavljam da ću u samoj srži mojih djela pokušati otkriti kako je to biti iz miješane rase ili miješane krvi; kako je odrastati kad nisi ni potpuno bijel, a ni u potpunosti Indijanac“, kaže Silko (Owens, 2002: 91). Tayo svakako osjeća stigmatu svog podrijetla. I bivši veteran Emo s kojim često pije kao i bijelci, upiru u njega prstom. Njegove oči koje nisu u potpunosti tamne kao kod ostalih starosjedila-

ca još su jedan znak da ne pripada narodu Laguna. Zbog toga Tayo žarko želi imati tamne oči kako bi se uklopio. Tayo na početku *Ceremonije* nema identitet jer nije poput ostalih. Život Leslie Marmon Silko u vrijeme dok je pisala roman nije bio puno sretniji od Tayovog. Budući da je te dvije godine dok je pisala roman Silko živjela na Aljasci, i sama je osjećala izoliranost od ljudi i mjesta koji su je okruživali. „Bila sam nostalgичna za domom i izolirana, a ni moj tadašnji suprug i njegova obitelj nisu bili naročito dobri prema meni. Stoga sam osjećala pravu društvenu izoliranost, iako su moje dvije sestre došle sa mnom na Aljasku. Brak mi se raspadao. Sjećam se da sam nekad mislila da bih pobjegla od tog braka samo da nisam imala malo djeteta. Budući da je brak bio užasan, u vrijeme početka pisanja *Ceremonije* i ja sam bila bolesna poput Taya. Imala sam mučnine i svakakve čudne simptome. Kad je Tayu počelo biti bolje i meni je počelo biti bolje“ (Cohen, 2002: 258).

Budući da Tayo nema majčinsku figuru koja bi ga učila kamo pripada, tu ulogu preuzima ujak Josiah. On i Tayova baka glavni su izvor priča koje su Taya učile o životu i njegova su jedina poveznica s indijanskim identitetom, a Tayo ih se neprestano prisjeća na svome putu k iscjeljenju. Silko je više puta u svojim esejima i govorima napominjala važnost priča u tom kontekstu. Priče su pojedincu otkrivale mjesto unutar zajednice, hraneći mu identitet i osobnost. Druga jako bitna osoba u njegovu životu bio je rođak Rocky, koji je umro u ratu. Za njegovu smrt Tayo krivi sebe jer je njegova zadaća bila ići na ratište s Rockyjem i vratiti ga kući živog. „Ja sam mu trebao pomoći da se vrati kući. Računali su na njega. Bili su ponosni na njega. Nakon svega što se dogodilo. Toliko sam im bio dužan“ (Silko, 1986: 132). Po povratku kući, Tayo zaključuje da je bar „Rocky živ u njegovoj obitelji, a on mrtav“ (Isto: 28). Ostao je bez praktički svih ljudi koje je ikada volio. Dok je bilo u ratu, umro je i Josiah, a i za tu smrt Tayo krivi sebe jer je Josiah „umro zato što nije bilo nikoga da mu pomogne tražiti stoku nakon što je ukradena“ (Isto: 124). Nakon povratka iz rata, Tayu je ostala teta koja ga je jedva podnosila i baka, koja će predložiti liječenje indijanskim ceremonijama i ritualima te mu tako spasiti život. S jedne strane, Tayo je potpuno otuđen od samoga sebe, a s druge strane, otuđen je i od zajednice u kojoj je odrastao. Nije on jedini pripadnik naroda Laguna koji je suočen s istim problemom. Silko Tayovu životnu priču koristi kako bi se bavila daleko većim problemom. Tayova priča priča je cijelog naroda Laguna.

Kako bi se u potpunosti shvatio problem Tayove otuđenosti, stvari se trebaju smjestiti u povijesni kontekst. U središtu mreže iz kojeg Silko plete niti svojega romana „tragična je priča američkih starosjedilaca nakon dolaska bijelaca. Cijela su plemena izumrla zbog nedostatka prirodne otpornosti na bolesti bijelaca. Milijuni su američkih Indijanaca nestali s lica zemlje“ (Chav-

kin, 2002: 6). Betonie, čovjek koji mu je pomagao, zna da Tayovi problemi nisu počeli s njim. „Ovo se događa već jako dugo“ (Silko, 1986: 125). Tayo je već i prije susreta s Betonijem, znao da problemi poput nasilja i alkoholizma među indijanskim ratnim veteranima nisu samo posljedica rata, kako je rekao i liječniku s kojim je razgovarao nakon što je pokušao ubiti svog prijatelja Ema. „Ne radi se samo o tome. Osjećam to. To se događa već jako dugo“ (Silko, 1986: 53). Narod Laguna i svi starosjedilački narodi su kao kolektiv počeli gubiti svoj identitet od trenutka kad su europski kolonizatori stupili na sjevernoameričko tlo. Tayov rođak Rocky primjer je onoga što se događa mnogim starosjediocima koji su ‘zavedeni’ bjelačkom kulturom. Rocky vjeruje u znanost, u ono što su ga bijelci učili u školi i sanja o danu kada će otići iz rezervata. On predstavlja potpuno otuđenje od starih vjerovanja i zato Silko odlučuje da se Rocky neće vratiti iz rata. U njemu nema onoga što Silko smatra potrebnim za izlječenje zajednice. Staro vjerovanje da priče liječe nije nešto što bi Rocky smatrao načinom za povratak zajednice pravim vrijednostima ili uopće nešto u što bi on vjerovao. „On je slušao učitelje i trenera. Oni su se ponosili njime i govorili mu: „Ništa te ne može zaustaviti osim jedne stvari: ne dopusti da te ljudi kod kuće sputavaju“ (Isto: 51). U Tayu, s druge strane, Silko vidi nadu. Kroz njegovu potragu za identitetom, Silko govori o potrazi za identitetom cijeloga naroda. Osim što sebe krivi za Rockyjevu smrt, Tayo se krivi i za sušu koja već godinama pogađa rezervat zbog jednog starog vjerovanja naroda Laguna. Sama činjenica da Tayo u sebi nosi uvjerenje da priče određuju život i da su njegove riječi mogle uzrokovati sušu čini ga idealnim alatom u autoričinoj borbi za povratak drevnim vrijednostima. On obitava na margini dvaju svjetova (O’Brien Hokanson, 1997: 117). Njegova ‘miješana’ krv živi je dokaz promjena koje zahvaćaju zajednicu“ (Isto: 117) te je tjeraju da evoluiru. Rastrganost između tradicije koju bijelci smatraju glupom i zao stalom te potrebe za prihvaćanjem od tih istih bijelaca koji su sada dominantna kultura nešto je čime se svaki član zajednice bavi na svoj način. Tomu je primjer Tayova teta koja je izrazito pobožna kršćanka, što je naravno nešto što je njezinoj zajednici bilo nametnuto u jednom trenutku i prije prisilnog pokrštavanja svakako nije bilo u središtu duhovnog života zajednice. U jednu ruku ona prezire sve što nije indijansko i nikada ne prestaje osuđivati svoju mrtvu sestru zbog njezine veze s bijelim muškarcem dok se istovremeno moli bjelačkom bogu. Drugi su primjer Tayo i njegovi prijatelji ratni veterani koji, dok sjećanja iz rata pokušavaju utopiti u alkoholu, neprestano pričaju o poštovanju koje su imali od bijelaca dok su nosili vojne uniforme, odnosno dok su ih bijelci trebali. Sad kad je rat završio, osjećaju se odbačenima, a u očima američke vlade opet su niža rasa. Kako pojedinac i zajednica mogu funkcionirati u takvom svijetu u kojem ne znaju tko su i gdje pripadaju, rastrgani između

tradicije i novog svijeta koji im nameće dominantna kultura? Mogu li uopće opstati u takvoj situaciji? To su pitanja na koja Silko pokušava dati odgovor ovim romanom. Ona se vrlo jasno zalaže za stara vjerovanja da priče imaju moć dati život i uzeti ga, ali jasno joj je i da se neke stvari moraju mijenjati. Promjena je neizbježna kao jedini način opstanka. Tu u *Ceremoniji* nastupa Betonie, iscjelitelj iz naroda Navajo koji treba Tayu pomoći da riješi svoje mentalne probleme tradicionalnim ceremonijama i ritualima. Kad je postalo očito da mu zapadnjačka medicina ne pomaže, Tayova baka predlaže liječenje na indijanski način. Silko u priču uvodi Betonija, koji je baš poput Taya miješane krvi (baka mu je Meksikanka) pa kao takav ima pravo ne osjećati potpunu pripadnost starosjedilačkoj zajednici. Druga poveznica s Tayom je što ni Betonie nije u potpunosti prihvaćen u zajednici (misle da je lud). Tayova se teta pita kakav to iscjelitelj može živjeti na mjestu na kojem Betonie živi, u neposrednoj blizini odlagališta i prljavog grada. Dok je Tayo vidio jedno zlo koje su bijelci stvorili (rat), Betonie vidi druga zla koje su bijelci donijeli na njegovu zemlju budući da živi pokraj grada koji je živući spomenik svemu što u zapadnjačkom svijetu nije kako treba biti. Usprkos svemu tome, Betonie živi u miru jer zna da su stare priče i ceremonije jedini način opstanka, ali u promijenjenom svijetu, ceremonije ne mogu ostati iste. Kad Tayo ispriča Betoniju kako je Rocky htio otići iz rezervata i učiniti nešto od svoga života, Betonie mu pokaže na grad i kaže da su takvi poput Rockyja tamo – u leglu ovisnosti i svakog oblika lošeg ljudskog ponašanja.

Betonie kaže da je promjena počela davno, čim su ljudima dane ceremonije. U takvom nepromijenjenom stanju, te su ceremonije funkcionirale u svijetu kakav je tad bio. Ali dolazak bijelaca pomaknuo je elemente u svijetu i zbog toga je Betonie uveo promjene u rituale. Silko je gledala kako su nakon Drugog svjetskog rata nad vojnicima bili vršeni rituali pročišćavanja koji jednostavno nisu djelovali. Dok su neki govorili da je to dokaz kako su njihova vjerovanja neadekvatna, Silko je sklonija vjerovati da je njihovo nedjelovanje posljedica toga što nisu bili spremni baviti se posljedicama modernog ratovanja (Chavkin, 2002: 6). U *Ceremoniji* Tayo vrlo brzo shvaća da se Betonie ne ponaša i ne priča onako kako se očekuje od iscjelitelja. Starac zna da njegovim promijenjenim ceremonijama „ljudi ne vjeruju, ali samo rast održava ceremonije snažnima“ (Silko, 1986: 126). Betonie je naučio jednu stvar – da su „stvari koji se ne pomiču i ne rastu mrtve (...). U protivnom nećemo preživjeti“ (Isto), zaključuje Betonie. I to je rješenje koje Silko ima – ponovni pronalazak identiteta svog glavnog lika, ali i njegove zajednice. Kako su stari ljudi govorili: „Ako se možeš sjetiti priča, sve će biti dobro. Samo se sjeti priča“ (Silko, 2001: 160).

Prije Betonija, Tayo je razgovarao s drugim mudrim pripadnikom zajednice Ku'ooshem. Njega Silko koristi kako bi predstavila dio naroda koji živi u starome svijetu koji više ne postoji. Kad Tayo i Ku'oosh raspravljaju o ratu, starac zaključuje da svaki ratnik dobro zna kad je nekoga ubio jer se posljedice toga odmah vide (prije nisi mogao ubiti drugog čovjeka, a da nisi znao da si to napravio). Tayu je odmah jasno da starac nema pojma o modernom ratovanju, o oružju koje ubija izdaleka, koje se ne može ni vidjeti ni čuti. Zna da čak i ako bi starcu pokazao tijela raskomadana bombama, on bi rekao da im je nešto došlo blizu i ubilo ih. Tayo ostaje potpuno neshvaćen što samo produbljuje njegovu otuđenost. Međutim, čak je i Ku'ooshu jasno da stvari nisu kako su prije bile. Kaže da neke probleme više ne mogu izliječiti kao prije, da stare ceremonije više ne djeluju i da se boji što će biti s njihovim narodom ako Tayu i ostalima ne bude bolje. Tayo tada postaje siguran u „nešto čega se cijelo vrijeme pribojavao, nešto iz starih priča. Potrebna je samo jedna osoba koja će pokidati krhke niti mreže (...) da naudi krhkom svijetu. Bio je jednom čovjek koji je prokleo kišne oblake, čovjek čudovišnih snova. Tayo je vrištao i sklupčao se da odagna bol“ (Silko, 1986: 38). Znao je da je on taj čovjek.

Opterećen krivnjom zbog smrti dvojice rođaka i zbog petogodišnje suše te noćnim morama iz rata, Taya više „nije bilo briga ako umre“ (Isto). Američka kritičarka Gretchen Ronnow u radu *Tayo, smrt i žudnja* tvrdi da Tayo zapravo želi smrt, ali da ju ne traži aktivno, što mu produbljuje život (Ronnow, 1993: 50). Kad je prvi put otišao Betoniju, Tayo je mislio da će ga starac ubiti. „Disao je brže, a strah ga je prožimao svakim otkucajem srca. Krivili su ga. Nisu ga htjeli, a sad su ga poslali ovdje i to će biti njegov kraj“ (Silko, 1986: 122). Tayo je već zamislio kako policija pronalazi njegovo tijelo. Pomislio je o bježanju jer bio je snažniji od Betonijeja i mogao se izvući, „ali bol izdaje uvlačila mu se u grlo poput šake. Bio je umoran od borbe. Ako nema nikoga kome može vjerovati, više nije imao razloga za život“ (Isto: 84).

Tayu nije dobro, zajednici nije dobro i promjena je neizbježna, ali kako ju točno uspješno provesti? Priča o Josiahinoj ideji za uzgoj stoke govori o jednoj vrsti prilagodbe. On je odlučio uzgojiti goveda koja bi bila križanci meksičke stoke, koja je jako izdržljiva i sposobna preživjeti sušu i ostale nepovoljne vremenske uvjete, s govedima Hereford, koja su osjetljiva na vremenske prilike. Josiah se nadao da će potomci tih goveda dobiti najbolje karakteristike svojih predaka. Nakon njegove smrti, stoka je izgubljena i Tayo si daje zadatak pronaći ju. Tražeći Josiahinu stoku, on vraća izgubljene fragmente svog identiteta, dok se istovremeno iskupljuje za njegovu smrt. Tayo želi naći stoku da bi „nekim dijelom vratio Josiaha koji je umro. Budući da mu je Josiah dugo vremena bio majčinska figura, nalazak stoke djelomično bi vratio njegovu prisutnost“ (Ronnow, 1993: 80).

Tayo je praktički cijeli svoj život na mentalnoj razini proživio odvojen od zajednice u kojoj je odrastao, a rat ga je i fizički odvojio od nje. Nije to donijelo ništa dobro ni njemu ni narodu Laguna. Odlazak i povratak u zajednicu i zajednici među najvažnijim su motivima romana. Njegov povratak i potraga za samim sobom koja je tim povratkom započela završavaju onog trenutka kad ga izliječe priče. Tayo je vjerovao u priče dok mu u školi nisu rekli da su to besmislice. Ali, priče su jedino što Tayu može reći gdje pripada i on shvaća da je ono što mu je Betonie rekao istina – priče su jedini način opstanka zajednice, ali i priče i ceremonije moraju se mijenjati jer se mijenja i svijet u kojem obitavaju. „Na koju god je stranu pogledao“, shvatio je, „vidio je svijet napravljen od priča, iz davnina, priča iz pradavnih vremena, kako ih je baka zvala. Bio je to živ svijet, uvijek se mijenjao i kretao, i ako si znao gdje tražiti, mogao si sve vidjeti“ (Silko, 1986: 10). Njegova vjera u priče nije nestala ni dok je bio na ratištu, dok su on i drugi vojnici nosili mrtvo Rockyjevo tijelo. „Tayo je gotovo neprestano pričao desetniku, hodajući iza njega, govoreći mu da nemaju još dugo za ići i da od sada idu samo nizbrdo. Stvorio je priču za sve njih, priču koja će im dati snagu. Riječi priče izljevale su mu se iz usta (...) da desetnika održe uspravnim, da mu koljena ne pokleknu, da mu ruke ne puste nosila“ (Isto: 12).

Silko vidi problem i promjene koje zahvaćaju njezin narod te ih *Ceremonijom* pokušava verbalizirati i ponuditi rješenje problema revitalizacijom nekih dijelova tradicionalnog života. Usmena predaja, koja je stoljećima omogućavala opstanak zajednice, za Silko je ono što izmučenoj zajednici treba vratiti dah života. Svaka stranica njezina romana testament je moći priča, pripovijedanja i ceremonija. Američka kritičarka Kenneth Lincoln kaže da je roman *Ceremonija* ceremonija riječi. „Tayova se priča pripovijeda u svrhu izlječenja. Pričanje Tayove priče i svako ponovno pripovijedanje pokreću novi ciklus priče. Rješenje Tayovih dilema negdje je u verbalnim, usmenim tradicijama kulture Laguna“ (Weaver, 2002: 215).

5. SNAGA RIJEČI U TRADICIJI AMERIČKIH INDIJANACA

Koncept riječi i jezika u starosjedilačkoj tradiciji nadilazi svrhu jezika da opiše i da prenese poruku. Važnost riječi za Leslie Marmon Silko nije ništa manja. U eseju *Jezik i književnost iz Pueblo perspektive*, ona izjavljuje da svaka riječ može stvoriti priču te da svaka priča može stvoriti druge priče u beskrajnoj mreži živih riječi. Stvaralačka i iscjeljujuća moć riječi jasno je vidljiva i u *Ceremoniji*. Starac Ku'oosh, prvi starješina koji Tayu pokušava pomoći, govori o značenju riječi. „Potrebno je puno vremena da se objasni krhkost i svi detalji jer nijedna riječ ne postoji sama, a razlog za odabir svake

pojedine riječi morao se objasniti pričom o tome zašto se tu riječ mora reći na određeni način. To je odgovornost koju je bivanje čovjekom donosilo (...) priča koja stoji iza svake riječi mora biti ispričana kako ne bi bilo pogreške u značenju toga što je rečeno, a to zahtijeva puno strpljenja i ljubavi“ (Silko, 1986: 35).

Tayova izgubljenost na početku romana ogleda se i u nemogućnosti da odgovara na pitanja liječnika u bolnici. On se smatra nevidljivim pa liječniku tiho kaže da mu je žao, ali nikome nije dopušteno pričati s onim koji je nevidljiv. Liječnik nije odustajao i svaki dan ga je došao pitati ista pitanja dok Tayo jednoga dana nije čuo glas koji je govorio: „On ne može razgovarati s tobom. On je nevidljiv. Njegove riječi oblikovane su nevidljivim jezikom; one nemaju zvuk“ (Isto: 15). Kad je pokušao opipati svoj jezik u ustima, Tayo je otkrio da je „suh i mrtav, mrtvo tijelo sitnog glodavca“ (Isto). Nemogućnost izražavanja za Taya je ravna smrti, ali povratak riječima i pričama koje imaju moć stvaranja može i njega vratiti u život. Tayo mora biti u „stanju ispričati svoju priču i time vratiti red u svoj život. Silko predlaže isto za američke Indijance koji moraju ponovno otkriti kako pričati svoje priče (Owens, 2002: 98). Ne treba otići dalje od prve stranice romana *Ceremonija* kako bi se vidjela stvaralačka moć riječi – kako Žena Pauk imenuje stvari, tako se one pojavljuju. U jednoj od umetnutih svetih priča u kojoj se objašnjava postanak bijelaca, snažnija od svake magije je riječ. Upravo je priča ta koja stvara bijelce i jednom kad bude puštena, ništa ju ne može zaustaviti. „Riječi su tako snažne da te čak mogu odvesti i na mjesec. Ako bi osoba htjela otići na mjesec, i za to je postojao način. Sve je ovisilo o tome imaš li upute – točno kojim putem ići i što učiniti da tamo stigneš; ovisilo je o tome znaš li priču o tome kako su drugi prije tebe išli“ (Silko, 1986: 19).

Silko *Ceremonijom* uranja duboko u stara vjerovanja naroda Laguna prema kojima ne postoji ništa snažnije od riječi. Stoga se s riječima moralo postupati oprezno jer, kako pokazuju stare priče, riječ može stvoriti sve, od života za ljude do njihovog uništenja. Nemoguće je čitati *Ceremoniju* i ne osjećati strahopoštovanje za svijet koji se na prvi pogled čini tako dalekim, ali koji se čitatelju približava pomnim odabirom riječi.

6. ODNOS PRIRODI I USMENE PREDAJE U AMERIČKIH INDIJANACA

Američki starosjedioci nisu bili upoznati s konceptom vlasništva koji je bio uobičajen u Europi. Oni su svakako poznavali pravo na lov, ribolov ili uzgoj biljaka, ali to su pravo imale zajednice ili sela, a ne pojedinac. Ni koncept vlasništva u Europi u srednjem vijeku nije bio ono što je danas, ali

svejedno je odnos prema prirodi i njezinim resursima bio potpuno drugačiji između Europljana i starosjedilaca. Američki su starosjedioci zemlji pristupali kao resursu koje se sam po sebi nije mogao posjedovati, poput zraka ili mora. Ljudi su mogli koristiti resurse za određene svrhe poput lova, ribolova, skupljanja divljeg bilja i tako dalje, ali to pravo nije pripadalo samo njima i nije bilo neograničenoga vijeka. Europljani su pak zemlji pristupali kao robi za koju se podrazumijeva da je, skupa sa svojim resursima, nečije vlasništvo. „Bijelci na prirodu ne gledaju kao na nešto lijepo nego kao na nešto korisno“ (Rainwater, 2002: 118). Način života američkih starosjedilaca neodvojiv je od načina funkcioniranja prirode, odnosno okoliša u kojemu su živjeli. Iako se dugo smatralo kako je njihov način života primitivan, postaje sve jasnije kako je prirodna ravnoteža kojoj su starosjedioci težili jedini način opstanka čovjekovog prirodnog okruženja. Američki su se starosjedioci prema onome što ih hrani, odijeva, što im pruža zaklon i liječi odnosili s potpunim poštovanjem. Uvijek se iz prirode uzimalo samo ono što je trebalo. Pa iako je bilo potrebno, na primjer ubiti bizona, kako bi se obukli i jeli, američki Indijanci su se prema mrtvom tijelu životinje odnosili s poštovanjem i zahvalnošću. Takav pristup značio je harmoniju koja je prekinuta dolaskom bijelaca, koji bizone nisu lovili onoliko koliko im je bilo potrebno za preživljavanje. Oni su bili pohlepni, s neutaživom željom za ubijanjem i profitom koje je ono donosilo, što je na kraju skoro rezultiralo istrebljenjem cijele te životinjske vrste s nekih područja Sjeverne Amerike (Richter, 2001: 54). Odnos koji su starosjedioci imali prema prirodi davno je našao svoje mjesto u popularnoj, *mainstream* kulturi i stoga često poprima karakteristike trivijalnosti i praznih riječi. Međutim, „veza između krajolika i identiteta zajednice, postapokaliptični osjećaj gubitka zemlje, fokusiranje na mjesto u mnogim starosjedilačkim religijama, organska veza između pripovijedanja i mjesta sa središnjim vjerovanjem da okoliš nije mjesto koje je tamo negdje nego da je samo središte, dom zajednice“ (Rainwater, 2002: 118).

Ljubav prema zemlji na kojoj je odrasla Leslie Marmon Silko prožimaju svaku stranicu romana *Ceremonija*. Ona je roman pisala na Aljasci odvojena od svog naroda, a pisanje o zemlji na kojoj narod Laguna živi, kako je pisala pjesniku Jamesu Wrightu 1978. godine, bilo joj je način povratka kući među svoje ljude. Silko mu je pisala da je shrvana odvojenošću od zemlje naroda Laguna te da je pisanje za nju bilo način ponovnog stvaranja tog mjesta i te zemlje. Svaka stranica *Ceremonije* svjedoči o povezanosti spisateljice i njezinog naroda sa zemljom, okolišem i životinjama koje ih okružuju. Silko je dala jedan intervju u kojemu je rekla da je *Ceremoniju* napisala kako bi si spasila život jer nije mogla izdržati nostalgiju koju je osjećala za zemljom na kojoj je odrasla. „Zato se zove *Ceremonija*, zato što znam da se ne bih izvu-

kla da ju nisam pisala te dvije godine. Užasno mi je nedostajao taj okoliš na jugozapadu pa sam ga zato ponovno stvorila. Dok sam pisala roman, nisam više bila na kiši u Ketchikanu (Aljaska); opet sam bila na jugozapadu. Zato je svaki opis kamena i zemlje takav kakav jest – doslovno sam samu sebe stavila u proces pisanja“ (Cohen, 2002: 258). Problem odnosa prema prirodi na vrhu je prioriteta Leslie Marmon Silko i njezinog romana *Ceremonija*. Jezik, priča i mjesto tvorbeni su elementi starosjedićke usmene predaje. Silko kaže da zemlja kao da priča priče u *Ceremoniji* (Silko, 1986: 20). Betonie Tayu priča da su se Indijanci prisiljeni svaki dan svoga života „buditi i gledati zemlju koja je ukradena, ali koja je još uvijek tu, dohvatljiva, dok se njezinom krađom razmeće“ (Isto: 127). Pokazao je Tayu planinu i rekao da se bijelci samo zavaravaju misleći da je njihova jer papiri prirodi ne znače ništa (Isto: 128). Betonie živi u blizini smetlišta, pokraj grada u kojemu svakodnevno gleda propadanje ljudi. Kad ga pitaju zašto živi na takvom mjestu, Betonie kaže da mu je tu „udobno“. Tayo shvaća da ta udobnost o kojoj Betonie govori nema veze s udobnošću koju pruža „velika kuća ili bogata hrana“, čak ni čiste ulice. „To je udobnost koja dolazi od pripadanja zemlji i od mira koje donosi postojanje s tim brdima“ (Isto: 117).

Poštovanje prema prirodi stječe se svakom pričom koja biva ispričana u *Ceremoniji*. U rezervatu naroda Laguna već godinama vlada strašna suša za koju Tayo krivi sebe. Josiah ga je jednom pronašao kako ubija muhe i rekao mu da to ne smije raditi jer se u davno vrijeme majka svih ljudi naljutila na njih. „Životinje su nestale, biljke su nestale i dugo nije bilo kiše. Zelena muha otišla je majci i tražila ju da oprostí ljudima. Od tada su ljudi jako zahvalni za to što je muha za njih učinila“ (Isto: 101). Budući da Tayo nije ubijao zelene muhe, Josiah ga je uvjerio da neće biti nikakvih posljedica. Godinama kasnije u ratu, Tayo nije mogao podnijeti muhe koje su plazile po Rockyjevom mrtvom tijelu. Počeo ih je ubijati i sad vjeruje da je to odagnalo kišu. Također, molio se za prestanak kiše i već šest godina nije je bilo. Majka Zemlja pati, ali ne samo zbog njega, kako Tayo otkriva tijekom svog putovanja u *Ceremoniji*. On zna da je bolest koja ga je snašla veća od njega. On je samo mali dio svega što u svijetu nije kako treba. Muka koju on osjeća u sebi odraz je muke koju prolazi priroda. Priroda je počela patiti dolaskom bijelaca koji nemaju nikakvo poštovanje za nju i njezine stanovnike. Bijelci i njihovo uništavanje izbacili su zemlju iz ravnoteže, što ima nesagledive posljedice na narod Laguna.

Jedna od najvećih vrijednosti koju je starosjedićka usmena predaja prenosila bilo je poštovanje za ljude, životinje i prirodu budući da „zemlja nije samo izvor preživljavanja, odvojena od bića koje hrani i duha koji udiše u ljude“ (Rainwater, 2002: 118). Brojni su dokazi za to u romanu *Ceremonija*. Tayo se prisjeća kako su im u školi jednom donijeli posudu punu žaba. Svi učenici iz

naroda Navajo odmah su izašli iz učionice, a jedna djevojčica iz naroda Jemez rekla je da su im ljudi uvijek govorili da ne ubijaju žabe jer će se žabe naljutiti i poslati previše kiše. Učitelj bijelac „smijao se toliko jako da su mu suze tekle niz lice“ (Silko, 1986: 195). Tayo je znao da su žabe kišina djeca, a znao je i da je nekad postojalo vrijeme kad su ljudi i životinje komunicirali jer im je baka uvijek pričala o tome. Tayo nikad nije „izgubio osjećaj koji je imao u prsima kad je ona izgovarala te riječi; i osjećao je da su istinite – da su davno stvari stvarno bile drugačije i da su ljudi mogli razumjeti što životinje govore“ (Isto: 95). Tayo se prisjeća i kako su Robert, Josiah, Rocky i on išli u lov. Nakon što je ubio jelena, Tayo mu je iz poštovanja glavu pokrio jaknom, dok su Robert i Josiah posipali jelenov nos kukuruznim brašnom kako bi nahranili njegov duh. Morali su „pokazati svoju ljubav i poštovanje inače bi se jeleni uvrijedili i sljedeće godine ne bi došli umrijeti za njih. Kad bi došli kući, baka bi na jelenove rogove i oko vrata stavila tirkizne perle, dok bi Josiah pokraj jelenove glave stavio posudu s kukuruznim brašnom tako da svatko tko prođe može malo posuti po njegovu nosu. Silko kaže da su ljudi uspješni u lovu samo zato što se „antilopa odluči vratiti kući s lovcem. Sve faze lova provode se s ljubavlju. I ljubav antilope koja je pristala dati svoje meso kako ljudi ne bi umrli od gladi. Bacanje mesa ili nepoštovanje prema kostima uvrijedit će antilopin duh. Sljedeće će je godine lovci uzalud loviti po suhoj ravnici“ (Silko, 1986: 887). Tayo je te rituale promatrao i vjerovao u njih, dok je Rocky smatrao da su glupi i sramio se toga što njegova obitelj radi.

Josiah je naučio Taya da postoje stvari važnije od novca. „[Josiah] je bradom pokazao prema izvoru i uskom kanjonu. Odatle dolazimo. Ovaj pijesak, ovaj kamen, ovo drveće, povijuše, sve divlje cvijeće. Ova zemlja nas neprestano pokreće“ (Silko, 1986: 45).

Pripadnici naroda Laguna shvatili su da je zemlja zauvijek izgubljena kad su bijelci zaposlili lovce koji su nemilice ubijali jelene kako bi hranili drvosječe koji su sjekli šume. Ti lovci ubijali su pume iz zabave, a narodu Laguna bilo je jasno da baš ništa ne mogu učiniti da ih u tome spriječe. Sva patnja Taya i ostalih u *Ceremoniji* počela je onog trenutka kad je priroda ostala bez ravnoteže koju je imala u starim pričama.

„Opstanak u često suhom i nepredvidljivom okolišu ovisio je o ravnoteži ne samo ljudskih bića nego i ostalih živih ali i neživih entiteta, budući da je čak i kamenje ponekad znalo kretati se i putovati“ (Silko, 1986: 891). Tayova unutarnja borba neodvojiva je od patnje prirode, djelomično zato što je na početku uvjeren da je on kriv za sušu koja uništava nešto što je narodu Laguna toliko sveto. Tijekom romana, Tayu postaje jasno da se nikada nisu smjeli odmetnuti od prirode i da je povratak poštovanju prema prirodi koje se opisuje u tradicionalnim pričama povratak sretnome životu. Budući da je har-

monija između ljudi i zemlje narušena, ljudi se osjećaju izgubljenima i moraju pokušati vratiti ravnotežu. Svete priče naroda Pueblo koje Silko u stihovima umeće u svoj roman govore o tome što se dogodi kada se priroda uvrijedi ili kada se ukradu kišni oblaci. Tada se život gasi pa ljudima ne preostaje ništa nego činiti sve po pravilima kako do gubitka ravnoteže nikad ne bi ni došlo. Budući da je klima u rezervatu Laguna često nepredvidiva i teška za život, Silko kaže da to velikim dijelom objašnjava zašto su ljudi iz naroda Laguna toliku pažnju pridavali nebu i zemlji koja ih okružuje. Uvijek su pazili da sve-mu odaju poštovanje koje zaslužuje jer je sve ovisilo o harmoniji između svih živih bića. Silko pokušava objasniti kakav je to točno odnos između naroda Laguna i prirode. „Dio teritorija koje oko može uhvatiti ne objašnjava točno odnos između čovjeka i njegova okruženja jer pretpostavlja da je gledatelj nekako odvojen ili izvan teritorija koji promatra. Stojeći duboko u prirodnome svijetu, pradaćni pripadnici naroda Pueblo znali su da cvijet, zec ili skakavac nisu mogli biti stvoreni od ljudske ruke“ (Isto).

Američki kritičar Peter G. Beidler ističe ulogu koju životinje imaju u našem shvaćanju ljudi iz romana *Ceremonija*. Ne radi se tu samo o shvaćanju bijelaca, kojima su životinje tu samo da ih se iskoristi nego i o Tayovu shvaćanju samog sebe. „Njegov manjak poštovanja za životinje prelijeva se na njegov manjak poštovanja prema samom sebi“ (Chavkin, 2002: 19). Ubijajući muhe na bojištu, Tayo je na neki način ubio sebe i svoju čovječnost, koju je uspio oživjeti tek kad je opet počeo paziti da ne gazi insekte po zemlji i ne ubija muhe, kako nalažu stara vjerovanja. Postaje mu jasno da je Josiah bio u pravu kad mu je rekao da je stoka baš poput ljudi – „stoka je poput svih drugih živih bića. Ako je predugo odvojena od zemlje, ako ih se drži u stajama i oborima, stoka izgubi nešto (...). Kad ih opet pustiš, trče na sve strane. Boje se jer im je zemlja nepoznata (...). Ne prestaju se bojati čak i izgledaju mirno i prestanu trčati. Uplašene životinje lako umiru“ (Silko, 1986: 74). Tayo nije ništa drugačiji od takve stoke na početku romana. Neprestano pokušava pobjeći od svoga uma, tražeći oslobođenje u alkoholu, ali čak i kad u tome uspije, ne osjeća se ništa bolje. To ga dovodi do zaključka da bi smrt vjerojatno bila jedini izlaz.

Tayo svoju ceremoniju izlječenja završava u rudniku uranija koji je vađen za proizvodnju atomske bombe. Američka je vojska atomsku bombu testirala u pustinji u Novome Meksiku, nedaleko od rezervata naroda Laguna Pueblo. Tayova baka mu je ispričala kako je jedne noći, dok Tayo nije bio kod kuće, vidjela „svjetlost kroz prozor (...). Mislila sam da gledam izlazak sunca, ali svjetlost je iščeznula (...). Nisam nikad mislila da ću vidjeti nešto tako jarko“ (Isto: 245). Baka je kasnije u novinama vidjela da su napravili najsnažniju eksploziju na svijetu i nije joj bilo jasno zašto bi ljudi ikad napravili tako nešto. Za Silko, a i za Taya, atomska bomba najveći je dokaz pokvarenosti bi-

jelaca. Tayo odlazi u rudnik kako bi vidio kamen koji je u smrti ujedinio ljude u gradovima miljama udaljenima od mjesta s kojeg je taj kamen uzet. Došavši u rudnik shvaća da nisu krivi ni kamen ni planina iz koje je izvađen. „Uzeli su prelijepo kamenje duboko iz zemlje i poslagali ih u monstroznoj kreaciji koja je uništavala sve u opsegu koju su samo *oni* mogli zamisliti“ (Isto: 246).

Veliku ulogu u Tayovu ozdravljenju igra i Josiahina meksička stoka koja je prilagođena životu u teškim vremenskim uvjetima i siromašnom okolišu. Krađa te stoke predstavlja krađu ne samo počinjenu protiv Taya i njegove obitelji, nego i protiv cijelog naroda Laguna. Tayo zna da zemlju koja im je ukradena nikada neće vratiti, ali povratak stoke dopušta mu barem djelomično iskupljenje za tetkovu smrt. Tražeći stoku, Tayo se vraća onomu što je animalno u njemu, a njegovu povezanost sa životinjama dokazuje i puma koja mu pomaže naći stoku (Isto: 196). On osluškuje prirodu oko sebe baš kao životinja, a kad je na kraju prisiljen bježati od Ema koji ga pokušava ubiti, Tayo to radi tiho, pametno i oprezno poput životinje.

U jednoj od umetnutih priča životinje pomažu ljudima da opet ustanove dobar odnos s majkom prirodom. Bez nje, ljudi bi bili izgubljeni. *Ceremonija* je Tayovo pomirenje s prirodom kojoj pripada i on i njegov narod. On svoj jedinstveni položaj na razmeđu dvaju kultura koristi kako bi te dvije kulture pomirio kroz „ceremonijalnu rekonstrukciju veze koju narod Laguna ima sa zemljom“ (Stain, 2002: 197). Nakon pet dugih godina, zemlja je opet blagoslovljena kišom nakon što Tayo dovršava svoju ceremoniju, a za narod Laguna rađa se nova nada.

7. STRUKTURA, VRIJEME I ODNOS PRIPOVJEDAČA I SLUŠATELJA U USMENOJ PREDAJI AMERIČKIH INDIJANACA

Silko uzima zapadnjačku književnu vrstu – roman – koja se zbog tematike sazrijevanja jednog pripadnika starosjedilačkog naroda može specifično odrediti i kao *bildungsroman*. Književne kritičarke Runtić i Knežević navode da se radi o *romanu potrage* specifičnom za američku kulturu u kojemu „američki junak dječak ili mladić odlazi u svijet u kojem, izdvojen od društvenih načela i etičkih kodova, spoznajno raste i sazrijeva“ (Silko, 2013: 20). Daka-ko, Silko roman potrage prilagođava društvenoj situaciji svoga junaka koji je daleko od tipičnog američkog mladića. Njegova specifična kultura i poruka koju Silko želi poslati *Ceremonijom* potiče ju da svoga junaka pošalje u svijet u kojemu ne vrijede društvena načela na koja je navikao, ali njegova odvojenost od zajednice nikako ga ne potiče na rast i sazrijevanje. Naprotiv, baca ga niz provaliju emocionalne zbunjenosti i fizičke muke upravo kako bi dokazala

da odvajanje od zajednice jednomu mladomu pripadniku naroda Laguna ne može donijeti ništa dobro. Ali da se Tayu ta odvojenost nikada nije dogodila, možda bi zauvijek obitavao na marginama svoje zajednice, nikada ne pripadajući ni njoj ni svijetu bijelaca. Ovako ga je kratki izlet i upoznavanje druge kulture kojoj svojom krvlju ipak pripada nagnalo na prepoznavanje pravog načina života i na kraju dovelo do emocionalnog sazrijevanja.

Kada je Silko odabrala roman za pričanje Tayove priče, postavilo se pitanje jezika kojim će priča biti ispričana. Koji je jezik prikladan za prenošenje svetih priča i ceremonija naroda Laguna? Može se tvrditi da je odgovor uvijek jezik naroda kojemu junak naše priče pripada, međutim, Silko bi znatno smanjila potencijalno čitateljstvo da se odlučila za plemenski jezik. Stoga ona, kao i mnogi drugi književnici njezine generacije, za svoj medij odabiru jezik kolonizatora – engleski. Početkom doba koje se naziva indijanskom renesansom te procvatom zanimanja za sve što je indijansko 60-ih godina 20. stoljeća, starosjedilački pisci dobili su priliku da ono što je nekoć bilo rezervirano samo za članove zajednice pokažu cijelome svijetu. Tu, se naravno, nazire novi problem. Zapisivanje starosjedilačkih priča dovodi do njihovog ‘zarobljavanja’ i do toga da ih se omeđuje, odnosno daje konačnu verziju. To je za indijansku tradiciju pripovijedanja nezamislivo jer priče nikad ne završavaju i nikad nemaju samo jednu verziju. Različiti pripovjedači ostavljaju priče u stalnom pokretu. One se prilagođavaju životu i kao takvima im mjesto nije na papiru. Dok ih se s jedne strane zapisivanjem sputava, s druge strane zapisivanje starosjedilačkih priča dokaz je prilagodbe starosjedilačke književnosti ne samo životu, nego i novome i promijenjenome svijetu. Prilagodba je to koja joj omogućava preživljavanje. Stoga njezino zapisivanje nije izdaja tradicije nego naprotiv, dokaz da usmena predaja svakako ima svoje mjesto u suvremenom životu pripadnika starosjedilačkih zajednica. Čak i zapisana, usmena predaja u romanu *Ceremonija* prati događaje iz života. Ipak, nisu se svi slagali s dijeljenjem svetih priča sa strancima. Književnica Paula Allen Gunn, također pripadnica naroda Laguna, kritizira Silko, tvrdeći da su neke od priča koje se nalaze u *Ceremoniji* „priče klana i ne smiju se pričati izvan klana.“ Nije joj jasno zašto ih Silko dijeli jer je sigurna da joj je, baš kao i njoj samoj, bilo rečeno da „se stvari ne pričaju izvan [zajednice]“ (Gunn, 2002: 88).

Ceremonija „je hibridnost zapadne i mitološke naracije – sa zapadnog gledišta nekonvencionalan i eksperimentalan postupak – koji ne remeti indijanske konvencije pripovijedanja“ (Knežević, Runtić, 2013: 36). Silko čitatelja neprestano vodi iz sadašnjosti u prošlost i nazad. Čitatelja se stavlja u Tayovu sadašnjost, ali i vraća u prošlost – u priče koje su dovele do toga gdje on trenutno jest. Silko ne naznačava odlazak u prošlost na nikakav poseban način, tek odlomke odvoji pomoću nekoliko dodatnih praznih redaka. U jednom je intervjuu

priznala da je zaboravila roman podijeliti u poglavlja. Sjetila se toga tek kad ju je prijateljica zbog toga pohvalila. Silko kaže da se donekle pokušava prilagoditi konvencijama, ali da postoji i dio nje koji se tome odupire. Kad je shvatila da joj roman nema poglavlja, sjela je kako bi to ispravila, ali na kraju je ipak odlučila da ne želi da bude tako organiziran. Književni kritičar James Ruppert ističe da ta njezina odluka na kraju uništava kronološki razvoj događaja, omogućivši im tako da se kasnije u tekstu vraćaju. Krajnji je rezultat „razmontiranje zapadnjačkog koncepta pripovijedanja i vremena“ (Ruppert, 2002: 179). Njezino pričanje Tayove životne priče isprekidano je pričama iz naroda Laguna koje „izgledaju poput poezije i naznačuju samorefleksivnu zapadnjačku formu, ali služe prenošenju tradicionalnog diskursa zajednice Laguna“ (Isto: 180). Sve priče koje Silko na taj način umeće u svoj roman već su bile zapisane u etnografskim arhivima kao dio usmene predaje naroda Laguna (Roemer, 2005: 249).

Budući da je pričanje priča u starosjedilačkim zajednicama bilo jedan od glavnih elemenata života i da bi određeni događaj iz života često poticao pripovijedanje, Silko se odlučuje ne odstupati od tog dobro znanog uzročno-posljedičnog uzorka. Struktura je pripovijedanja kod američkih starosjedilaca ciklična budući da se priče neprestano ponavljaju i zapravo nikada ne završavaju. Završetak priče zapravo je samo početak njezinog sljedećeg pre-pričavanja. I tu strukturu Silko prati u *Ceremoniji* koja počinje i završava izlaskom sunca tvoreći neprekinuti krug života.

Dok priča Tayovu životnu priču, autorici na pamet dolaze priče koje je sama kao dijete slušala i za koje smatra da svojim sadržajem odgovaraju epizodama iz Tayova života. Ona te svete priče uspijeva „utkati u tekst donoseći ih paralelno s modernom pričom o ratnim veteranima“ (Isto: 94).

Nakon što postane jasno kako je Tayo „proklinjao kišu dok njegove riječi nisu postale napjev koji je pjevao dok je puzao kroz blato (...) cijelo je vrijeme čuo svoj glas koji se moli protiv kiše“, Silko priča priču o dvije sestre. Jedna je „cijeli dan provodila / sjedeći u rijeci / prskajući / ljetnu kišu“ (Silko, 1986: 13). Dok je ona ljudima slala kišu, njezina sestra Žena Kukuruz „marljivo je radila cijeli dan / znojeći se na suncu, dobivajući žuljeve u polju kukuruza.“ Zbog toga je grdila svoju sestru, ljubomorna jer se ona cijeli dan samo kupala. Stoga je Crvena Žena otišla i nestalo je kiše pa su se sve biljke osušile. Dok je u priči Žena Kukuruz kriva za sušu, Silko roman nastavlja s Tayom i neopisivom krivnjom koju on nosi jer misli da je uzrokovao sušu. „Molitvom je odagnao kišu i zemlja je šest godina bila suha (...). Kamo god je pogledao, Tayo je vidio posljedice svoje molitve“ (Isto: 14). Tayo još uvijek vjeruje u stvaralačku moć riječi, iako više nema vlastiti identitet. Međutim, riječ nema samo moć stvaranja. Jednako tako, riječi mogu i uništavati, šaljući na zemlju ne samo dobro nego i loše.

U jednoj od priča koje su u roman ubačene u obliku poezije, Betonie objašnjava Tayu kako su bijelci stvoreni nakon što Tayo shvaća da su oni zapravo krivi za mnoga zla koja su snašla njega i njegovu zajednicu. Betonie priča kako na svijetu prije nije bilo bijelaca i sve je moglo i dalje biti tako da nije postojalo vještičarenja. Vještice iz svih plemena okupile su se na natjecanju u stvaranju mračnih stvari. Nakon što su sve vještice pokazale grozne stvari koje mogu stvoriti, poput lonaca napunjenih mrtvom djecom, jedna vještica koja do tad nije pokazala nikakve moći, a za koju „nitko nije znao iz kojeg je plemena došla i je li bila muško ili žensko“ (Isto: 134) rekla je da slušaju jer ono što ona ima je priča. Ostali su joj se smijali, ali „vještica je rekla / U redu / smijte se / ali dok pričam priču / ona će se početi događati / Vještica je priču počela rekavši da u špiljama preko oceana žive ljudi bijele kože koji „su se otuđili od zemlje, od sunca i životinja. Oni ne vide život kad pogledaju, vide samo objekte / Za njih je svijet neživ / drveće i rijeke nisu živi / planine i kamenje nije živo. / Jelen i medvjed su samo stvari / Oni ne vide život. / Oni se boje svijeta / a uništavaju ono čega se boje. / Oni se boje sebe. Vještica nastavlja s pričom, kazavši kako će vjetar dopuhati te ljude koji će donijeti stvari koje „mogu pucati smrt brže no što oko vidi.“ Ti će ljudi „zatrovati vodu i bit će suša“. Ubijat će ljude, a oni koje ne ubiju „umrijet će gledajući uništavanje“. Vještica nastavlja s opisivanjem strašnih užasa koji će zadesiti ljude. Druge su joj vještice rekle da prestane, da je pobijedila i neka opozove svoju priču. Vještica odgovara da je puštena i da dolazi. „Ne može se opozvati“ (Isto: 138). Indijanci su i stvaranje bijelaca pripisali istoj stvari koja je stvorila i sve drugo, bilo dobro ili loše. Za njih ništa osim riječi nema moć činiti tako nešto i s riječima treba biti oprezan. Tayo poput vještice u priči nije bio oprezan i sad zbog toga svi ispaštaju.

Silko priču o stvaranju bijelaca donosi u jednom komadu, dok jednu drugu priču fragmentira i umeće u roman dio po dio. Nisu ni ti dijelovi nasumično razbacani nego i oni svojim sadržajem prate Tayov put prema iscjeljenju. Priča počinje nakon što se Tayo prisjeti jednog svog razgovora s ujakom, Josiahom. On mu je rekao kako su stari ljudi govorili kako se suše događaju kad ljudi zaborave i kad se počnu loše ponašati. Tayo nakon toga odlazi piti vodu u kojoj osjeća okus zemlje iz koje je voda došla i shvaća da možda svemu nije kraj. Ni on se nije ponašao kako priliči, ali u trenutku kad ponovno osjeti povezanost sa zemljom, Tayu je jasno da se možda još može iskupiti. A priča koja nakon toga slijedi upravo je o tome – o pogrešci koju su ljudi napravili i o iskupljenju za koje su morali raditi. U prvom fragmentu priče saznaje se kako su ljudi bili zavedeni magijom pa su zanemarili oltar majke kukuruz, ne znajući da je magija samo trik i da „ne može dati život biljkama / i životinjama“ (Isto: 48). Njihova majka Nau'ts'ity bila je bijesna zbog toga

pa im je oduzela biljke i životinje, a i kišne oblake je odnijela sa sobom. U sljedećem fragmentu se saznaje kamo je majka otišla, a odmah za tim kako se kolibrić sažalijeva nad ljudima i govori im što trebaju napraviti kako bi se spasili. Dok se tijekom romana u ostalim dijelovima priče ljudi iskupljuju za svoju pogrešku, tako se i Tayo na svom putu iscjeljenja iskupljuje za svoju. Obje priče završavaju praktički u isto vrijeme. „Popraviti stvari nije bilo lako“, u zadnjem fragmentu umetnute priče kaže ljudima majka. „Sjetite se toga sljedeći put kad neki čarobnjak dođe u grad“ (Isto: 256).

Još jedna priča koju Silko umeće u *Ceremoniju* govori o suši. Priča je to o Kockaru koji je ukrado kišne oblake. Držao ih je zatočenima tri godine. „Zemlja se isušivala / ljudi i životinje su umirali. / Oni su njegova [sunčeva] djeca / pa ih je pošao tražiti“ (Isto: 172). Sunčeva baka Žena Pauk ga je čekala i dala mu savjete kako da izbjegne Kockarevu magiju. Nakon što je Sunce porazilo Kockara, nije ga ubilo jer ga se nije moglo ubiti nego mu je nožem iskopalo oči i bacilo prema nebu gdje su postale zvijezde. U četiri je sobe pronašao kišne oblake. „Pronašao sam vas! / Izadite. / Dođite opet kući. / Vaša majka, zemlja, plače za vama. / Dođite, djeco, dođite kući“ (Isto: 176). Ova priča ima dvojaku poveznicu s Tayovom pričom. S jedne strane govori o problemu suše s kojim se narod Laguna susreće i u stvarnom vremenu i u mitskom vremenu, a s druge strane govori o zajednici koja plače za svojom otuđenom djecom. Njihov povratak donosi boljitak kao što će i Tayov povratak zajednici i majci zemlji donijeti boljitak u rezervatu Laguna.

Tayovu otuđenost i povratak zajednici Silko obrađuje i u još jednoj umetnutoj priči o dječaku koji je odlutao od svoje obitelji. Slijedeći njegove tragove, dječakova obitelj vidjela je da se miješaju s medvjedićim tragovima. Dječak je otišao s medvjedima i obitelj je morala pozvati iscjelitelja „jer on znao kako / dijete dozvati nazad“. Glasao se poput medvjeda pa su mali medvjedici i dječak izašli iz špilje. Iscjelitelj je znao da nije mogao „samo zgrabiti dijete / jednostavno ga uzeti / jer bi zauvijek ostao između / i vjerojatno bi umro. Morali su ga zvati i / korak po korak iscjelitelj / je vratio dijete“ „Kako bi vratio dijete, iscjelitelj se transformirao, obukao medvjede krzno i oponašao glasanje medvjeda“ (Knežević, Runtić, 2013: 36). Betonie, Tayov iscjelitelj već se prilagodio situaciji, a i Tayo se svakom stranicom *Ceremonije* približavao svojoj preobrazbi i povratku zajednici. Tayo je kasnije razmišljao o toj priči i zaključio: „Betonie bi ju možda objasnio ovako – Tayo nije bio siguran: transformacije su trebale biti završene kako bi se vratila cjelovitost, kako bismo bili ljudi kojih će se naša Majka sjećati; poput dječaka koji je odlutao u zemlju medvjeda i kojeg se tiho dozivalo nazad (Silko, 1986: 246). Završetkom Tayove priče njegova baka zaključuje da joj se čini da je sve te priče već jednom čula (...) samo što imena zvuče drugačije. Ona je vjerojatno

čula i tu priču koju Silko umeće, a i mnoge druge priče koje se isto tako lako mogu primijeniti na Tayov slučaj. Događaji su isti, samo se likovi mijenjaju.

8. ZAKLJUČAK

Kako kaže Leslie Marmon Silko, pripovijedanje je u samom srcu njezina naroda Laguna Pueblo, ali i u središtu svih drugim starosjedilačkih plemena. Priče su ono što pojedinca povezuje sa zajednicom, a zajednicu drži na okupu. Usmena je predaja stoljećima bila jedini način prenošenja svih civilizacijskih dosega u starosjedilačkim zajednicama, stoga njezina važnost uopće ne može biti izmjerena. Dok je zapadnjačka književnost većinom bila i još uvijek jest rezervirana za intelektualnu elitu, nije se moglo dogoditi da neki član starosjedilačke zajednice ne prima priče ili ih sam ne prenosi dalje budući da je pripovijedanje bilo način života. Ono je imalo izrazito veliku funkcionalnu ulogu jer je odgajalo plemensku mladež, učeći ih svetim vjerovanjima i obrascima ponašanja koji su bili društveno prihvatljivi. Međutim, uloga priča bila je daleko veća i nije se zadržavala samo na odgoju. Priče o dogodovštinama članova vlastite obitelji, na primjer, pomagale su pojedincu prihvatiti identitet obitelji, bilo da se radi događajima koji su bili društveno prihvatljivi ili potpuno neprihvatljivi. Pripovijedanje je bilo toliko bitno da se smatralo da ima moć liječenja (kroz priče i pjesme tijekom ceremonija) i moć zaštite od opasnosti.

Usmena se predaja u starosjedilačkoj civilizaciji zasniva na jeziku. Jezik ima stvaralačku moć, riječi lome granice vremena, a indijansko je uvjerenje da se pričanjem priča pojedinci sami smještaju u njih te da bi svijet bez priča bio kaotičan. Priče su ključne za opstanak zajednice i kulturnih tradicija, a većinom se dijele na svete priče (one koje su imale posebno duhovno značenje za pleme) te ono što bi se moglo nazvati sekularnim pričama s događajima iz svakodnevnog života iz bliže ili dalje prošlosti. Ceremonije koje su se izvodile u svrhu liječenja mentalnih i fizičkih problema smatraju se zasebnom usmenom disciplinom. Usmena predaja neodvojiva je od primatelja, publike, slušatelja, čija je uloga upijati priče kako bi stvorili svoj vlastiti identitet, ali i kako bi kolektivna prošlost ostala očuvana. Silko tvrdi da su ljudi iz naroda Pueblo nepovjerljivi prema pisanom govoru ili izjavi jer govornikovi stvarni osjećaji ostaju skriveni dok čita riječi koje su potpuno odvojene od događaja i publike. Izvedba je imala jako bitnu ulogu, a jedna od karakteristika priča bila je da nikada nisu završavale budući da je svaki novi pripovjedač imao slobodu dodavati i oduzimati prema onome što je smatrao bitnim za određenu izvedbu.

Važnost usmene predaja za suvremene indijanske zajednice ogleda se u romanu *Ceremonija* u kojem, baš kao i u dalekoj prošlosti, priče pletu mre-

žu identiteta likova i spašavaju zajednicu od propasti. U romanu *Ceremonija* Silko pomoću tradicionalnih priča i vjerovanja vraća identitet svom glavnom junaku Tayu i cijeloj njegovoj zajednici, dokazujući tako da one itekako mogu pomoći i čovjeku opterećenom suvremenim problemima. To ostvaruje ponavljanjem svetih priča iz *Ceremonije*, ali i dodavanjem novih koje nude intiman pogled u proces pripovijedanja. Silko ovim romanom dokazuje da narod zaista nema ništa ako nema priče te da je povratak pripovijedanju nada za ponovnu uspostavu ravnoteže između ljudi i prirode u izmučenim starosjedilačkim zajednicama.

LITERATURA

- Bell, Robert, C. (2002). „Circular Design in Ceremony“, u: *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*. Oxford: University Press.
- Cáliz-Montoro, C. (1961). *Writing from the Borderlines: A Study of Chicano, Afro-Caribbean and Native Literatures in North America*. Toronto: TSAR Publications.
- Chavkin, A. (2002). *Leslie Marmon Silko: A Casebook*. Oxford: Oxford University Press.
- Chavkin, A., Chavkin, N. F. (2007). *The Origins of Leslie Marmon Silko's Ceremony*. Yale: The Yale University.
- Cohen, R. (2002). „Of Apricots, Orchids and Wovoka; An Interview with Leslie Marmon Silko“, u: *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*. Oxford: University Press.
- Danielson, L. (1989). *The Storytellers in Storyteller: Studies in American Indian Literatures Series 2*, Vol. 1, No. 2 (Fall 1989), str. 21–31.
- Deloria, Vine Jr. (1994). *Spirit & Reason*. Golden, Colorado: Fulcrum Publishing.
- De Ramirez, Susan Berry Brill (1999). *Contemporary American Indian Literatures & the Oral Tradition*. Tuscon: The University of Arizona Press.
- Gunn, Paula Allen (2002). „Special Problems in Teaching Leslie Marmon Silko's Ceremony“, u: *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*. Oxford: University Press.
- Knežević, M., Runtić, S. (2013). *Suvremena književnost američkih starosjedilaca*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Krupat, A. (1996). *The Turn to the Native: Studies in Criticism and Culture*, Library 82(1). Lincoln and London: University of Nebraska Press.
- O'Brien Hokanson, R. (1997). „Crossing Cultural Boundaries with Leslie Marmon Silko's Ceremony“, u: *Rethinking American Literature*. Urbana: National Council of Teachers of English.

- Owens, L. (2002). „Leslie Silko’s Webs of Identity“, u: *Leslie Marmon Silko’s Ceremony: A Casebook*. Oxford: University Press.
- Rainwater, C. (2002). „The Semiotics of Dwelling in Leslie Marmon Silko’s Ceremony“, u: *Leslie Marmon Silko’s Ceremony: A Casebook*. Oxford: University Press.
- Richter K., Daniel (2001). *Facing East from Indian Country, A Native History of Early America*, Cambridge, Massacussets, London: Harvard University Press.
- Roemer, Kenneth M. (2005). *The Cambridge Companion to Native American Literature*. Cambridge: University Press.
- Ronnow, Gretchen, (1993). „Tayo, Death and Desire: A Lacanian reading of Ceremony“, u: *Narrative chance: postmodern discourse on native American Indian literatures*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Silko, L. M. (1986). *Ceremony*. New York: Penguin.
- Silko, L. M. (1986). *Landscape, History and the Pueblo Imagination*. *Antaeus* 57, str. 882–894.
- Silko, L. M. (2001). *Language and Literature from a Pueblo Indian Perspective*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, str. 159–165.
- Silko, L. M. (1981). *Storyteller*. New York: Arcade Publishing.
- Stein, R. (2002). „Contested Ground: Nature, Narrative and Native American Indentity in Leslie Marmon Silko’s Ceremony“, u: *Leslie Marmon Silko’s Ceremony: A Casebook*. Oxford: University Press.
- Robert, S. Levine (1998). *The Norton Anthology of American Literature*, Fifth Edition. London and New York: W. W. Northon & Company Ltd.
- Ruppert, J. (2002). „No Boundaries, Only Transitions: Ceremony“, u: *Leslie Marmon Silko’s Ceremony: A Casebook*. Oxford: University Press.
- Velie, Alan R., (1991). *American Indian Literature: An Anthology*. Oklahoma: University of Oklahoma Press.
- Vizenor, G., Seaver, James E. (1993). „Trickster Novel“, u: *Narrative chance: Postmodern Discourse on Native American Indian Literatures*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Weaver, J. (2002). „Leslie Marmon Silko“, u: *Leslie Marmon Silko’s Ceremony: A Casebook*. Oxford: University Press.

**Tina VARGA-OSWALD &
Klara DUJMOVIĆ**

**ORAL CULTURE IN THE NOVEL *CEREMONY* BY
LESLIE MARMON SILKO**

American settlers or *Native Americans* are the names of the people, who had been living in the North America during the arrival of the first European colonizers, and their descendants. Given the fact that there were more than two thousand settlers and that they lived in a huge territory, their lifestyle and the customs cannot be generalized. However, what is in common to all the indigenous people is the oral transmission, since they did not know for a written word. Traditional Laguna stories and myths become an original thematic, structural and narrative material in the novel *Ceremony* written by Leslie Marmon Silko. The novel is published in 1977 and stands among the world's most precious works of the contemporary Native American prose. The aim of this paper is to describe characteristics of the oral literature which apply to indigenous people. Among those characteristics are: the importance of oral transmission for community's survival, its cyclic structure, non-linear comprehension of time, the importance of a narrator and a listener in narration and the connection between oral transmission and the nature. The special attention will be given to the oral transmission of Laguna Pueblo people, to whom belongs the contemporary writer Leslie Marmon Silko.

Key words: oral culture, North American settlers, identity, *Ceremony*, Leslie Marmon Silko